

Bilgi Toplumunda İnternetin Önemi ve Sağlık Üzerindeki Etkileri

Oya ERYİĞİT GÜNLER

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, KARAMAN

Özet

Toplumlar geçmişten günümüze sürekli bir değişim içerisindeyler. Tüm toplumlar için geçerli olmasa da toplumların ilkel, tarım, sanayi ve bilgi toplumu aşamalarından geçtikleri söylenebilir. Bilgi toplumunda internet kullanımının giderek yaygın hale gelmesi pek çok sosyal olguda olduğu gibi sağlık ve hastalık olgusunda da bir takım değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur. İnternetin sağlık alanındaki yaygın kullanımı, sağlık ve hastalık davranışlarının değişmesine, sağlık bilgisinin hekimlerin tekelinden çıkıp küreselleşmesine, hekim otoritesinin azalmasına, yeni sosyal destek ağlarının ortaya çıkmasına, hastalıkların ya da hastaların özel alandan kamusal alana geçmesine, hekim ve hasta arasındaki ilişki ve iletişim şeklinin değişmesine neden olmuştur. Bilgi toplumunda internet kullanımının giderek yaygınlaşması sağlık ve hastalık üzerinde bir yandan olumlu, diğer yandan olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmanın amacı bilgi toplumunda önemi giderek artan internet kullanımının sağlık üzerindeki söz konusu etkilerini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Toplumu, Sağlık, Hastalık, İnternet

Internet's Importance and Its Effect on Health in the Information Society

Abstract:

Societies have been in continuous change from past to present. Not for all of them but generally it could be said that societies have gone through traditional, agricultural, industrial and informational phases. In information society, the proliferation of using internet gradually caused several alterations on the facts of health and illness as on many other social facts. Extensive use of internet in the health sphere has raised the dissolution of doctors' monopoly on knowledge of health and its globalisation; decrease of doctoral authority; appearance of new social support mechanisms; switching of illnesses or patients from private sphere to public sphere; change of the relationship and style of communication between doctor and patient. Hence, proliferation of using internet in information society reveals both positive and negative outcomes

Key Words: Information Society, Health, Illness, Internet

1. Giriş

Toplumlar geçmişten günümüze birçok değişim yaşamışlardır. Bu değişim içerisinde tüm toplumlar için geçerli olmasa da toplumların ilkel, tarım, sanayi ve bilgi toplumu aşamalarından geçtikleri söylenebilir. Yaşanan her toplumsal değişimin etkisi pek çok toplumsal olgunun yanı sıra sağlık ve hastalık olgusunda, sağlığa yönelik davranışlarda, sağlık ve hastalığa verilen anlamlarda, hasta ve hekimin konumunda, hasta ve hekim arasındaki ilişki ve iletişiminde de değişimler yaşanmasına neden olmuştur.

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte kitle iletişim araçları ve özellikle internet toplumsal yaşamda büyük değişimler yaşanmasına neden olmuştur. Modern tıbbın ortaya çıkması ve gelişmesi ile birlikte sadece hekimin tekelinde olan tıbbi bilgi, artık diğer insanların da kolaylıkla ulaşabilecekleri bir boyut kazanmıştır. İnternet aracılığıyla sağlık ve hastalık ile ilgili konular ve farklı tedavi yöntemleri hakkında bilgi edinen bireyler kendi sağlık durumları üzerinde söz hakkına sahip olmaya başlamışlardır. Kişilerin hastalıklar hakkında daha fazla bilgiye sahip olmaları, hekimlerin tıbbi bilgi konusundaki otoritelerinin azalmasını da beraberinde getirmiştir. Yine internet, bilgiye erişim olanaklarının artmasıyla tıbbi bilginin küreselleşmesine ve

yeni sosyal destek ağlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylelikle günümüze kadar özel alana hapsolmuş hastalıklar ya da hastalar sosyal medyada yer almaya başlamışlardır.

Bu makalede genel olarak bilgi toplumunun temel özellikleri ve bu özelliklerin sağlık ve hastalık üzerine yapmış olduğu etkiler konu edilecektir. Bu bağlamda özellikle internetin sağlık ve hastalık davranışlarına etkileri, hekim-hasta ilişkisinde meydana getirdiği değişiklikler, yeni sosyal destek ağlarının ortaya çıkması, tıbbi bilginin küreselleşmesi ve hekim otoritesinde meydana gelen değişiklikler ele alınacaktır. Sonuç olarak da söz konusu değişikliklerin sağlık ve hastalık üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2. Bilgi Toplumu

Toplumlar ilk ortaya çıkışlarından bugüne kadar sürekli bir değişim içerisindeyler. Genel olarak toplumların ilkel toplum, tarım toplumu, sanayi toplumu ve bilgi toplumu aşamalarından geçtikleri ifade edilebilir. Ancak bu geçiş aşamalarında hiç şüphesiz ki bölgesel bir eşitlik söz konusu değildir. Dünyanın farklı bölgelerindeki toplumlar aynı dönem içerisinde birbirinden farklı özellikler gösterebilmiş

ve farklı toplum biçimi aşamalarında olmuşlardır. Yine bu farklılıklar toplumsal düzeyde olduğu gibi bireysel düzeyde de yaşanmıştır.

Sanayi toplumunu ortaya çıkaran teknolojik gelişmeler, insanların kapasitelerini adeta kaslarının bir uzantısı şeklinde geliştirmiştir. Bilgi toplumunda ise insanların kapasitelerinin beyinlerinin uzantısında geliştiği söylenebilir. Sanayi öncesi toplumlarda insanlar yaşamlarını çok az enerji kullanarak düzenlemişlerdir. Sanayi toplumunda insanların yaşamlarını enerji sağlamak için kullandıkları fosil yakıtlar ve geliştirdikleri makineler düzenlemeye başlamışlardır. Bu süreç kişi başına düşen enerji miktarını büyük oranda artırmıştır. Günümüz bilgi toplumunda ise insanların yapabileceği kapasiteleri bilgisayar teknolojisi ile yeni bir alanda gelişmeye başlamıştır. Henüz başlangıç aşamasında olursa da bilgisayar, insan beyni gibi karmaşık süreçlerle sembollerini işleme kapasitesini geliştirmekte, bu yolla bilgi stokları oluşturularak bilgilere ve yeni bilgi akımlarına dayalı kararlar üretilebilmektedir. Bu nedenle bilgi toplumunda insanların kendi buluşlarıyla kendi yapabilirlik düzeylerini geliştirme süreci içerisine girdikleri söylenebilir (Tekeli, 2005: 16).

Günümüzde insanlar teknolojik gelişmelerin sağladıkları imkânlarla geçmişe oranla çok daha yüksek bir etkinlik sergileyerek yaşamlarını sürdürebilmektedirler. Giderek artan ve yayılan teknolojik gelişmeler toplum örgütlenmesinde, üretimin niteliklerinin değişmesinde, yaşam kalıplarının tanımlanmasında çeşitli değişikliklerin yaşanmasına yol açmış, böylelikle bilginin anlamı, işlevi ve yorumlanış biçiminde de birtakım farklılıklar ortaya çıkmıştır (Tekeli, 2005: 16).

Bilgi toplumunda toplumsal hayatın en önemli özellikleri hızlı bilgi akışı, hızlı gelişme ve hızlı değişimdir. Hızla artan bilgi birikimi, bilgide seçiciliğin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir (Arklan ve Taşdemir, 2008: 72). Çünkü bilgi toplumunda her yeni gün ve her an yeni bilgiler ortaya çıkmakta ve bilginin küreselleşmesiyle hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Bilgilerin bu denli çok olması ve farklılıklar içermesi, insanların ortaya konulan bilgilerden kendilerine uygun olanları seçmesini beraberinde getirmektedir.

Bilgi toplumunda eğitim ve öğretimde bir devamlılık söz konusudur. Bu toplum biçiminde insanlar yaşamlarının başlangıcından bitimine kadar aktif bir öğrenme süreci içerisinde bulunmaktadırlar. Çok işlevli ve gelişmiş bilgisayarlar, çeşitli yayın olanakları, bilgi iletimi ve haberleşmeyi daha da kolaylaştırmakta ve dünya bu anlamda gerçekten küçülmektedir (Arklan ve Taşdemir, 2008: 72). Çünkü bilginin küreselleşmesiyle farklı coğrafyalarda birbirini tanıma ihtimalleri çok düşük olan kişiler karşılıklı iletişim kurma imkânına kavuşarak, hiç elde edemeyecekleri bilgilere ulaşabilmektedirler.

Bilgi toplumunda bilgi edinmek için herhangi bir yere gitmeye gerek yoktur. Bilgiye evden ya da iş yerinden kolaylıkla ulaşılabilir. Herkes, her yerde ve istendiği anda açık olan dünya çapındaki elektronik kütüphanelere, arşivlere ve veri bankalarına ulaşabilmektedir (Kumar, 2010: 23). Bu nedenle bilgi toplumunda bilgiye erişimin geçmişe oranla oldukça kolay ve rahat olduğu söylenebilir.

3. İnternet

Bilgi toplumunda kitle iletişim araçları büyük bir öneme sahiptir. Bilgi, kitle iletişim araçları vasıtasıyla yayılarak toplumsal hale gelmektedir. Kitle iletişim araçlarından olan internet de günümüzde giderek yaygınlaşarak bilginin kolay ve ucuz bir şekilde küreselleşmesine neden olmaktadır.

Bilgisayar ve internet bilgi toplumunun temelini oluşturan yapı taşlarındandır. Bilgisayar ve internet daha önce görülmemiş düzeyde bilgi depolanmasına ve bilgi akışına neden olmuştur (Arklan ve Taşdemir, 2008: 71). İnternet evrenselliğiyle, esnekliğiyle, aktarım biçimlerinin ve kullanım masraflarının az olması nedeniyle geleceğin tek medyası olarak gösterilmektedir. Hem istenileni bulmak, hem de kişisel bilgi paylaşımı için elverişli bir ortam sağlayan internet, diğer medya organlarına oranla kullanıcılarına daha fazla özgürlük sunmaktadır (Maigret, 2012: 329). Çünkü genel olarak insanlar internet vasıtasıyla istedikleri anda istedikleri bilgilere rahatlıkla ulaşabilme imkânına sahiptirler.

İnternet, iletişim ve bilgiye işlevsel başvuru gereçlerini oluşturmaktadır. Elektronik posta aracılığıyla kişilerarası iletişim kurulmakta, tartışma forumlarında ise hem toplu tartışma ortamı hem de ortak çalışma ortamı sağlanmaktadır. İnternet, web kitle medyasının ya da uzmanlaşmış medyanın içeriklerini aktarma rolüne sahiptir. İnternette bilgi veren ve eğlendirici siteler televizyona benzer işlev görmektedir. Ticari sitelerde ise ürün tanıtımı ve satın alma işlevleri bulunmaktadır (Maigret, 2012: 331-332). İnternet ağında bireyler bilgi aramakta, belirli sitelere girmekte, daha sonra başvurmak üzere bu sayfaları işaretleyebilmektedirler. Ağ aracılığı ile pek çok belgeye, virüsten korunma programlarına, bilgisayar oyunlarına ulaşabilmektedir. Web siteleri duyulara grafiklerle, fotoğraflarla, çeşitli görüntü ve seslerle hitap etmektedir (Giddens, 2012: 641).

İnternet toplumsal, ailesel, etnik grupların yanı sıra çıkar grupları, beğeni ve kültür toplulukları arasındaki ilişkileri de kolaylaştırmaktadır (Maigret, 2012: 343). İnternet hem telefon ve telgraf gibi bireyler arası etkileşimi sağlamakta hem de radyo ve televizyon gibi belirli bir içeriği büyük gruplara ulaştırmaktadır (Ercan ve Çok, 2007: 38). Bu nedenle internetin kullanılması ve yaygınlaşması sonucunda iletişimin de giderek geliştiği söylenebilir.

Diğer kitle iletişim araçlarına göre internet kullanıcıları çok daha aktif konumdadırlar. Bir başka deyişle, sadece kendilerine sunulan bilgilere değil, kendi istedikleri bilgilere de ulaşabilmektedirler. İnternet vasıtasıyla kişiler arama motorunu kullanarak ya da çeşitli web sitelerine giriş yaparak farklı konularla ilgili bilgiler elde edebilmektedirler.

İnternet küresel ve yerel olan arasındaki sınırları belirsizleştirerek iletişim ve etkileşime yeni boyutlar kazandırmaktadır. İnternet vasıtasıyla insanlar gündelik işlerini online olarak yapabilmektedirler. Yine internet toplumsal dünyayı keşfetmeye dair yeni ve heyecanlı fırsatlar sunmaktadır. Ancak internet insanlar üzerinde her zaman olumlu etkiye sahip değildir. İnternet kimi zaman insanlar arasındaki ilişkilere ve topluluklara zarar da verebilmekte; birtakım problemlerin yaşanmasına yol açabilmektedir (Giddens, 2012: 643). Kimilerine göre internet bireysellik sorununu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü insanlar internette sörf yaparak ya da alışveriş yaparak tatmin olmakta, tüm toplumsal alanlarda yakınlık duyulan küçük gruplara kapanma ve evrensel açılım isteği arasında sıkışıp

kalabilmektedirler. Ayrıca internet bilgi alanında yorucu ve yanlışa sürükleyici olabilmektedir (Maigret, 2012: 343). Kimi zaman da kişiler internette sahte kimliklere sahip olabilmektedir. Bu nedenle internet kullanımının bireysel ve toplumsal düzeyde olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğurabildiği söylenebilir.

4. Bilgi Toplumunda İnternetin Sağlık Üzerindeki Etkileri

Bilgi toplumunda kitle iletişim araçları oldukça önemli bir konuma sahiptir. Hızla gelişen televizyon, gazete, internet gibi kitle iletişim araçları bilginin paylaşılması ve yayılması konusunda oldukça etkin bir rol oynamaktadır.

Bilgi toplumunda internet kullanımının giderek artması kişilerin kendi sağlıkları ya da hastalıkları konusunda bilgi sahibi olmalarını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle tıbbi bilginin tek sahibi olarak görülen doktorların otoritesinde bir takım değişiklikler yaşanabilmekte, bu değişiklikler hekim-hasta ilişkisine de yansımaktadır. İnternet kullanımı ile bireyler kendi sağlıklarından sorumlu hale gelebilmektedirler. Aynı zamanda internet, coğrafi olarak farklı bölgelerde yaşayan, birbirini tanımayan, ancak ortak sağlık sorunlarına sahip olan kişiler için sosyal destek ağları sağlayarak, hastalıkları nedeniyle toplumsal olarak etiketlenmiş kişilerin sağlık sorunlarını ve yaşadıkları diğer problemleri rahatlıkla başkalarına aktarmalarına ve çeşitli çözüm yolları aramalarına neden olabilmektedir. Yine internet, kişilerin modern tıp dışında alternatif tıp uygulamaları konusunda bilgi edinerek, hastalıklarını tedavi etmek ya da sağlıklarını korumak için çeşitli eylemlere girişmelerine yol açabilmektedir.

Genel olarak söylemek gerekirse internet kişilere sağlık ve hastalık konusunda bilgi vermekte, hasta ve hekim arasındaki ilişkinin boyutunu ve şeklini değiştirmekte, yeni sosyal destek ağlarının ortaya çıkmasına neden olmakta, tıbbi bilginin küreselleşmesine ve doktor otoritesinde çeşitli değişikliklerin yaşanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle internet vasıtasıyla kişilerin kendi sağlıkları hakkında daha çok söz hakkına sahip olduklarını, sağlık ya da hastalıklarını eskiye oranla daha çok yönlendirebildiklerini söyleyebiliriz. Ancak bütün bunlar kişilerin sağlığını ya da hastalıklarını her zaman olumlu yönde etkilememektedir. Çünkü hastalıkların belirtileri, tedavi şekilleri gibi pek çok durum kişilere göre değişiklik gösterebilmektedir. Dolayısıyla internetten elde edilen bilgilere göre kişilerin kendi kendilerine teşhis koymaları yanıltıcı olabilmektedir. Yine internetten elde edilen bilgiler her zaman güvenilir değildir. Bu nedenle kişilerin internetten elde ettikleri bilgilere göre kendilerini tedavi etme yoluna gitmeleri kimi zaman sağlıklarını kaybetmelerine neden olabilmektedir.

4.1. İnternetin “Sağlık ve Hastalık Bilgisi Verici” Rolü

Günümüzde daha uzun süre ve sağlıklı yaşamak hemen bütün insanların ideali haline gelmiştir. Bu nedenle internet siteleri üzerinden sağlıkla ilgili bilgi edinme davranışı giderek yaygınlaşmaktadır. Sağlığına dikkat eden eğitilmiş tüketicilerin bulunduğu ABD ve Batı Avrupa ülkelerinde sağlık web siteleri hastalıklar, tedavi yöntemleri ve ilaçlarla ilgili bilgi sahibi olmak isteyenlerin hedefi konumundadırlar (Saygılı ve Erdal, 2001).

Bugün ABD’de yaklaşık 100 milyon kişi düzenli olarak internete girmektedir. Bu kullanıcıların %66’sı, yetişkinlerince %80’i sağlık bilgisi edinmek için internete

başvurmaktadırlar. Her geçen gün sağlıkla ilgili yeni web siteleri oluşturulmakta ve bu siteler birçok insan tarafından kullanılmaktadır (Conrad ve Stults, 2010: 180). ABD’de PEW İnternet ve American Life projesinin verilerine göre kronik hastalığa sahip olan kişilerin %75’i internetten öğrendikleri tedavi yöntemlerini uygulamaktadırlar. İspanya’da Miguel Hernandez Üniversitesi’nin yaptığı bir araştırmaya göre ise hastaların %90’ı sağlık kuruluşuna başvurmadan önce gidecekleri doktorla ilgili bilgilere internet vasıtasıyla ulaşmaktadırlar (Kayabalı, 2011: 17).

Türkiye’de 2013 tarihinde Doktorsitesi.com ve Social Touch tarafından 8 bin kişi üzerinde yapılan çalışmada katılımcılara sağlıkla ilgili herhangi bir konuda bilgiye ihtiyaç duyduklarında hangi kaynaklara başvurdukları sorulmuş, birden fazla seçeneği işaretleyebilecekleri ifade edilmiştir. Sonuç olarak araştırmaya katılanların %78,77’si internete girerek, %60,29’u doğrudan hastaneye/muayeneye giderek, %22,41’i yakınları aracılığıyla bilgi edindiklerini, %1,55’i ise sağlıkla ilgili bilgiye ihtiyaç duymadıklarını belirtmişlerdir. Çalışmada katılımcılara internette sağlıkla ilgili konulara ne sıklıkta girdikleri sorulmuştur. Ankete katılanların %27,37’si ayda 2-3 kez, %21,98’i ayda bir kezden daha az, %19,49’u haftada 3 kezden daha fazla, %17,22’si haftada 1-2 kez, %13,94’ü ayda bir kez sağlıkla ilgili konularda internete girdiklerini ifade etmişlerdir. Araştırmada katılımcılara internetten sağlık alanında hangi konu ve/veya hizmetlerle ilgili bilgi aldıkları sorulmuş, bu soruda birden fazla seçeneği işaretleyebilecekleri söylenmiştir. Buna göre katılımcıların %89,73’ü ihtiyaç duyduğu sağlık konularında veya hastalıklarla ilgili, %55,92’si ilaçlarla ilgili, %47,99’u sağlık hizmetleriyle ilgili, %44,12’si doktor ve sağlık görevlileriyle ilgili, %42,03’ü doktorlarından randevu almak için interneti kullandıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmada katılımcılara internetin hastane ve doktor seçiminde ne ölçüde önemli olduğu sorulmuştur. Katılımcıların %44,64’ü internetin önemli olduğunu, %28,73’ü ne önemli ne de önemsiz olduğunu, %14,95’i çok önemli olduğunu, %6,89’u önemli olmadığını, %4,79’u hiç önemli olmadığını ifade etmişlerdir (www.socialtouch.com.tr). Bu araştırma sonucuna bakıldığında, tıpkı Batı Avrupa ve ABD’de olduğu gibi ülkemizde de internetin sağlık konusunda bilgi edinmek için oldukça önemli kaynak niteliği taşıdığı söylenebilir.

İnternet yolu ile insanlar devlet tarafından desteklenen web sitelerinden, hastanelerden, diğer bireylerden, kurumsal web sitelerinin dışındaki web sitelerinden, bloglardan, online chat odalarından, ilan panolarından, bireysel tartışma sitelerinden sağlık ya da hastalığa ilişkin bilgi edinebilmektedirler. Bu sitelerden pek çoğu kişilerin kendi görüş ve fikirlerini beyan etmelerine izin vermektedir. Bu nedenle internet sitelerine giren kişiler başkalarının bireysel gözlemleri ve deneyimleriyle ilgili de bilgi alabilmektedirler (Conrad ve Stults, 2010: 182).

İnternet üzerinde yer alan web siteleri, kullanıcıların talepleri doğrultusunda hareket etmekte, hastalıklar, klinik deneyler, ilaçlar, tedavi yöntemleri, kişisel bakım, gıdalar ve beslenme, formda kalma ve spor, şifalı bitkiler, sağlık kütüphanesi, alternatif tıp yöntemleri gibi genel düzeyde bilgiler vermektedirler. Web siteleri sağlık eğitimi ile ilgili bilgiler ve sağlık web sitesi üye hizmetleri de sunmaktadır. Sağlık web sitelerinin aynı zamanda ticari özellikleri de bulunabilmektedir. Bu anlamda kişisel bakım ürünlerinden

doğal ilaçlara kadar geniş bir yelpazede ürünler sergilenmekte, zayıflama, formda kalmaya yarayan ürünler pazarlanmakta, her türlü tıbbi ürünün satışı yapılabilmektedir (Saygılı ve Erdal, 2001; Kassirer, 2000).

Birçok yönden sağlık bilgisi edinmek için uygun bir yol olarak kabul edilen internet, bireysel olarak bilgi edinme konusunda gizlilik sağlayabilmektedir (Cotten, 2001). Bu nedenle çevresinden gizledikleri bir hastalığa sahip kişiler hastalıklarıyla ilgili belirtileri, tedavi yöntemlerini, risk faktörlerini veya başvuracakları doktorları internet vasıtasıyla öğrenebilmektedirler.

İnternet kullanımı sadece hastalar ya da sağlıkla ilgili bilgi edinmek isteyen kişilerle sınırlı değildir. Günümüzde hekimler de interneti yaygın olarak kullanmaktadırlar. Kişilerin internet üzerinden bilgilere ulaşmaları tedavileri ve durumları hakkında daha fazla bilinçli hale gelmelerine neden olmuştur. Bu nedenle sağlık alanında çalışan kişilerin de internette bulunan sağlık bilgilerinden haberdar olmaları bir zorunluluk haline gelmiştir (Saygılı ve Erdal, 2001). Bunun dışında doktorlar interneti daha çok laboratuvar sonuçlarına bakmak, diğer doktorlara fikir alışverişinde bulunmak, randevularını planlamak, yeni tanı ve tedavi yöntemleri hakkında hastalarına bilgi vermek amacıyla kullanmaktadırlar. İnternetin kullanılması doktorların ofis maliyetlerini azaltabilmekte ve verimliliklerini artırabilmektedir. Yine web siteleri sayesinde doktorlar çeşitli hekim örgütlerine katılabilmekte, kendi reklamlarını yapabilmektedirler (Kassirer, 2000).

İnternet, kullanıcılara sağlık konusunda oldukça fazla bilgi vermektedir. Ancak internet üzerinden sağlık bilgisi edinme sürecinde teknik dil ve tıbbi dil ile ilgili problemler yaşanabilmektedir. Kişiler tıbbi terimleri anlama hususunda zorluklarla karşılaşabilmektedirler (Cline ve Haynes, 2001). Sağlık bilgilerinin eksik ya da yanlış anlaşılması sonucunda kimi zaman yanlış uygulamalar ya da davranışlar sergilenebilmektedir. Bütün bunlar ise sağlığı olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

İnternet kontrol edilemeyen bir yapıya sahiptir. Bu nedenle doğru olmayan, yanıltıcı ya da tehlikeli bilgiler barındırabilmektedir. Dolayısıyla internette doğru kaynağı seçmekle ilgili problemler yaşanabilmektedir (Cline ve Haynes, 2001; Hardey, 2001). İnternette bulunan sağlık bilgilerinin güvenilir olduğuna ilişkin bir veri olmadığından, kimi zaman internette bulunan bilgilerin fazlalığı kişilerin kafasını karıştırmakta, yanlış ve eksik bilgilendirilmelerine, kişilerin kendi kendilerine hastalık tanıları koymalarına ve kimi zaman da yanlış tedaviler uygulamalarına neden olabilmektedir (Tekin ve ark., 2009: 33).

İnternette bulunan bilgiler çeşitli riskler de taşıyabilmektedir. Örneğin internet vasıtasıyla kişiler intihar yöntemleri gibi çeşitli bilgilere rahatlıkla ulaşabilmektedirler (Cline ve Haynes, 2001). İnternet aracılığıyla riskli davranışlar edinilenler sağlıklarını kötü yönde etkileyecek uygulamalarda bulunabilmektedirler.

İnternet kullanımı ile birçok sağlık bilgisi edinilebilmektedir. Ancak hiç kuşkusuz hastalar arasında bireysel farklılıklar mevcuttur. Yine her hastalık bulgusu her insan için farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Bu nedenle az sayıda kaynaktan elde edilen bilgiler kişileri yanı sıra sürükleyebilmekte, sonuç olarak da sağlıklarından olabilmektedirler.

Kişilerin internet üzerinden birçok hastalık bilgilerine ulaşabilmeleri kimi zaman kişilerin hastalık hastası olmalarına neden olabilmektedir. Çünkü kişiler çeşitli belirtileri okuduklarında gerçekte olmamasına rağmen bu belirtileri hissederek, kendilerini hasta olarak nitelendirebilmektedirler.

İnternet vasıtasıyla başkalarından elde edilen sağlık ve hastalık bilgileri kişileri çeşitli yanılgılara sürükleyebilmektedir. Örneğin herhangi bir hastalığa sahip olan kişi benzer sağlık problemi yaşayan kişiden elde ettiği bilgilere göre tedavisini yönlendirmeye çalışabilmekte, kimi zaman da kendisi için doktoru tarafından önerilen tedaviyi sonlandırabilmektedir.

İnternet güncel ya da güncelliğini yitiren tüm sağlık bilgilerine yer verebilmektedir. Kişiler geçmişte doğru olan, ancak günümüzde geçerliliğini yitiren sağlık bilgilerine güvenerek çeşitli sağlık davranışları sergileyebilmekte, dolayısıyla da sağlıklarını kötü yönde etkileyebilmektedirler.

Sonuç olarak hastaların, hasta yakınlarının ve sağlıklı kişilerin sağlık bilgisi edinmek, yeni tedavi biçimlerini öğrenmek, risk faktörleri hakkında bilgi sahibi olmak, sağlıklı yaşam biçimlerini öğrenmek, gidecekleri hekim hakkında bilgi sahibi olmak, sağlıkla ilgili çeşitli alışverişlerde bulunmak gibi pek çok konuda interneti kullandıklarını söyleyebiliriz. Yine hekimlerde farklı nedenlerden dolayı interneti kullanıp, daha verimli bir şekilde çalışma yaşamlarını sürdürebilmektedirler. Ancak internet yolu ile edinilen bilgilerin doğruluğu her zaman mümkün değildir. Yanlış ya da eksik bilgi edinilmesi, kişilerin sağlıklarını kaybetmelerine neden olabilmektedir. Yine internet üzerinde tıbbi dilin kullanılması, güncel olmayan birtakım sağlık bilgilerinin yer alması yanlış sağlık uygulamalarına ve kişilerin internet vasıtasıyla sürekli yeni hastalıklar hakkında bilgi edinmeleri hastalık hastalığına maruz kalmalarına neden olabilmektedir. Bu nedenle internetin bilgi verici özelliğinin sağlık düzeyini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebildiği söylenebilir.

4.2. İnternetin Hasta-Hekim İlişkisi ve İletişimi Üzerindeki Etkisi

Bilgi toplumunun en belirgin özelliklerinden biri olan internet kullanımı, kişiler arasındaki ilişki ve iletişim biçimini değiştirdiği gibi, hekim ve hasta arasındaki ilişkiyi ve iletişim biçimini de değişikliğe uğratmıştır.

Sağlık üzerine internet üzerinden iletişim hekim ve hasta, hekim ve hekim, hasta ve hasta arasında gerçekleşebilmektedir (Yellowlees, 2008). Bu anlamda bilgi toplumunda internetin kullanımının yaygınlaşması sonucunda hekimlerin hastalarıyla, hekimlerin hekimlerle ve hastaların diğer hastalarla geleneksel yüz yüze iletişim şekline sanal bir iletişim biçimine geçtikleri söylenebilir.

Geleneksel olarak sağlık hizmetlerinin sunumu, hekimin aktif, hastanın pasif olduğu bir süreç olarak nitelendirilmektedir. Örneğin sağlık sosyolojisi alanında önemli bir yere sahip olan Parsons "hasta rolü" kavramından söz eder. Ona göre sosyal sistemin devam etmesi için hasta olan kişi ve hekimin kendilerinden beklenen rolleri sergilemesi gerekmektedir. Hastanın, hasta olduğunu kabul edip hekime başvurması, hekiminse hasta kişinin tekrar eski rollerine kavuşması için tedavi uygulaması gerekmektedir. Parsons'ın hasta rolü kavramında hasta pasif, hekimse aktif durumdadır (Turner, 2011: 51).

Bu bakış açısından sağlık hizmetlerinin sunumu paternalistik olarak nitelendirilebilir. Paternalistik hasta-hekim ilişkisinde aktif olan ve hastayı yönlendiren kişi hekimdir, hasta ise pasif durumdadır ve hekime tabidir. Ancak bu durum günümüzde hızla değişmektedir. Televizyon, gazete, dergi, internet gibi pek çok kitle iletişim aracı sağlık sorunları hakkında insanlara her geçen gün yeni bilgiler sunmaktadır (Lee, 2008). İnsanlar hızlı bir biçimde sağlık bilgilerine ulaşabilmekte ve sağlık profesyonelleri ile halk arasında bulunan sağlık bilgisi boşluğu giderek daralmaktadır. Geçmişte sadece hekimler tarafından bilinen tıbbi bilgilere sıradan kişilerin de ulaşabilmesi, hasta ve hekim arasındaki ilişki şeklini de değişikliğe uğratmaktadır.

İnternet, kişilerin kendi sağlıklarını kontrol etme düzeyini artırmıştır. İnternet vasıtasıyla hastalar kendi sağlıklarına ilişkin karar alma sürecinde aktif bir rol üstlenebilmekte, tedavi süreçlerinde çeşitli seçimler yapabilmektedirler (Tekin ve ark., 2009: 33). Kişiler internet ve diğer kitle iletişim araçları yoluyla edindikleri tıp bilgileri ile adeta kendi kendilerine teşhis koyabilmektedirler. Geçmişte kendisinde çeşitli hastalık belirtisi gören kişiler doktora gidip hangi hastalığa maruz kaldığını öğrenip, doktorların önerdiği tedavi yöntemini uygulamışlardır. Ancak günümüzde hastalık belirtisi gösteren kişiler öncelikle internette bir ön araştırma yapıp kendisinde hangi hastalığın olduğuna ilişkin akıl yürütmekte, sonrasında tedavi için doktora başvurabilmektedir. Hatta böyle bir durumda doktora başvurmayıp, internetten elde ettikleri bilgilerle kendilerini tedavi etmeye çalışan kişiler de bulunabilmektedir.

Geleneksel hasta-hekim ilişkisi yüz yüze gerçekleşmektedir. Bir başka deyişle kişiler hastalık belirtisi gösterdiklerinde hekimlere giderek yüz yüze görüşmektedirler. Yine hekimler de bu görüşmeden elde ettikleri bilgiler, muayene sonrası bulgular ve tetkik sonuçlarını birleştirerek teşhis koymakta ardından tedavi sürecine geçmektedirler.

Günümüzde ise uluslararası düzeyde elektronik konsültasyonlar (görüş alışverişi) yapılabilmektedir. Elektronik konsültasyonlar insanların daha çok tatilde oldukları ya da yolda oldukları zamanlarda tercih edilmektedir (Yellowlees, 2008). Bu bakımdan günümüzde geçmişten farklı olarak yüz yüze iletişim kurmadan da hasta-hekim ilişkisinin gerçekleştiği söylenebilir. Yine birbirinden farklı coğrafi bölgelerde bulunan hasta ve hekim arasında bilgisayar üzerinden ameliyat gibi tedavi yöntemleri de uygulanabilmektedir.

Manhattan Araştırma Merkezi verilerine göre ABD’de doktorların % 39’u yüz yüze ve muayene gerektirmeyen hastalarla internet üzerinden görüşmektedirler (Kayabalı, 2011: 17). Bu durum hasta ve hekim açısından çeşitli yönlerden avantaj sağlayabilmektedir. İlk olarak internetle iletişim, hasta ve hekimin vakit kaybına engel olabilmektedir. İkinci olarak ise bu uygulama ekonomik fayda sağlayabilmektedir, çünkü internetle iletişimin masrafı oldukça azdır. Bu nedenle özellikle birbirinden çok uzak coğrafi bölgelerde yaşayan hekim ve hasta için internet zaman ve para tasarrufuna neden olabilmektedir. Yine yüz yüze olmayan bu iletişim tarzında hastalar kendilerini daha iyi ifade edebilmektedirler.

İnternet bir taraftan hasta ve hekim arasındaki ilişki biçimini değiştirirken, diğer yandan iletişim şeklini de

değiştirebilmektedir. Bu anlamda bloglar oldukça önemli bir yere sahiptir. Bloglar sağlık alanında hastane başhekimleri, uzman doktorlar ve hastaneler tarafından kullanılmaktadır. Bu bloglarda hastalar, hastane ya da doktorlarla ilgili görüşlerini beyan edebilmektedirler. Jama’da yayınlanan bir araştırmanın sonucuna göre twitter kullanan doktorların %48’i bloglarına link vermektedirler. Yine twitter sosyal medyanın sağlık açısından en etkili araçlarından biri olarak kabul edilmektedir (Kayabalı, 2011: 17).

Wendy Levinson internetin yaygın kullanımıyla birlikte gelecekte hekim-hasta ilişkisinin bir hayli değişeceğini dile getirmiştir. Ona göre gelecekte hekim hasta ilişkisinde üç model gündeme gelecektir. Bu modellerden ilki vatandaş (citizen) modelidir. Bu modelde hasta ve hekim arasında bir sorumluluk ortaklığı var olacaktır. Hekim ve hasta arasında, hastanın sağlıklı bir yaşam stiline sahip olacağına ve buna uyum göstereceğine dair, makul bir maliyete dayalı anlaşma yapılacaktır. İkinci model ise yol gösterici ya da navigatör doktor modeli olarak nitelendirilebilir. Bu modele göre hekimin rolü devrim niteliğinde değişecektir. Hekimler internet yolu ele elde edilen bilgileri kontrol edecekler ve kişiler için rehberlik rolü üstleneceklerdir. Üçüncü model ise iş modelidir. Bu modele göre hekimler sağlık bilgisi arayan müşterilere bilgi sağlamak için istihdam edileceklerdir (Akt. Macdonald: 2004: 180).

İnternetin hasta hekim ilişkisinde değişime neden olduğu açıktır. Ancak bu değişim kimi zaman faydalı olurken, kimi zaman zararlı olabilmektedir. Örneğin internet vasıtasıyla kurulan iletişimde yüz yüze bir ilişki söz konusu olmadığından kimi zaman yeterli iletişim gelişmemektedir. Bu nedenle yanlış teşhis ve tedavi sürecinin yaşanması kaçınılmaz olabilmektedir.

Kişilerin internet vasıtasıyla sağlık bilgilerine ulaşabilmeleri hekimlerine olan güvenlerini azaltabilmektedir. Çünkü kimi hastalar hekimlerinin kendilerinde uyguladıkları tedavi yöntemlerini, internetten elde ettikleri bilgilere göre kontrol edebilmekte, kimi zaman kendileri için yanlış kararlar verildiğini düşünebilmektedirler. Dolayısıyla hem hekimlerine olan güvenlerini kaybetmekte, hem de tedavilerini kötü yönde etkileyebilecek birtakım davranışlar sergileyebilmektedirler.

Sonuç olarak internetin hekim ve hasta arasındaki ilişki ve iletişim biçimini değiştirdiğini söyleyebiliriz. İnternet kullanımının artışı ile birlikte kişiler, tıbbi bilgilere geçmişe oranla çok daha fazla ulaşmakta, bu nedenle hasta-hekim ilişkisinde hastalar geçmişe oranla çok daha aktif bir rol sergileyebilmektedirler. İnternet vasıtasıyla birbirinden uzak bölgelerde yaşayan hasta ve hekimler arasında da iletişim kurulabilmekte, kurulan yeni iletişim biçimiyle çeşitli tedavi yöntemleri uygulanabilmektedir. Ancak değişen bu iletişim ve ilişki şekli kimi zaman kişilerin sağlıkları üzerinde olumsuz etkilerin ortaya çıkmasına da neden olabilmektedir.

4.3. İnternetin Yeni Sosyal Destek Ağları Ortaya Çıkarması

Sosyologlar son kırk yıldır hastalık ve sağlığın sosyal boyutlarını ele alan çalışmalar yapmaktadırlar. Özellikle ilk dönemlerde “hasta rolü” ve “hastalık deneyimi” konularında yapılan çalışmalar, öncü çalışmalar olarak kabul edilebilir. Bu çalışmalarda genellikle nitel araştırma teknikleri kullanılarak hastalık deneyimi ile ilgili konular işlenmiştir. Söz konusu çalışmalarda özellikle AIDS, epilepsi gibi

damgalanmaya (stigma) neden olan hastalıklar ele alınmıştır. Yakın zamanlara kadar hastalar ya da hastalıkların iletişim ile bağlantısı genel olarak doktor, aile ya da birkaç yakın arkadaşla açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak son 20 yılda internet kullanımının giderek yaygın hale gelmesi bu durumu değiştirmiştir. Çünkü yüzlerce ya da binlerce kişi hastalık deneyimlerini iç dünyalarında yaşamak yerine internet vasıtasıyla diğer insanlarla ya da hastalarla paylaşabilmekteydiler (Conrad ve Stults, 2010: 179-180).

Yeni milenyumda sağlık konusunda bir devrim yaşanmıştır. Özellikle son on yıldır hastalar ve doktorlar interneti yaygın olarak kullanmaktadırlar. Yine geçtiğimiz on yılda kendi kendine tedavi olma ve yardım gruplarının sayısı giderek artış göstermiştir. Artık kendi sağlıklarından sorumlu olduklarına inanan ve bu yolda faaliyet gösteren pek çok kişi ortaya çıkmıştır. Bu inanışa sahip olan kişiler de internet vasıtasıyla birbirleriyle iletişim kurmaktadırlar (Yellowlees, 2008; Cotten, 2001).

Bilgisayar destekli iletişimin gelişmesi elektronik maillerle, yeni gruplarla ve sohbet odaları gibi uygulamalarla sağlanmaktadır. Ortak sorunları olan bireylerin sanal topluluklar oluşturmasına olanak sağlayan internet, çeşitli tartışma gruplarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Böylelikle farklı coğrafyalarda yaşayan ve farklı sosyal statülere sahip olan kişiler karşılıklı iletişim kurarak bilgi alışverişinde bulunabilmektedirler (Cotten, 2001). Bununla birlikte söz konusu ilişkiler bu kişilerde aidiyet hissi oluşmasına, dolayısıyla sosyal yalıtım düzeylerinin azalmasına ortam hazırlayabilmektedir.

Yapılan bazı araştırmalara göre bilgisayar destekli iletişim insanların sosyal açıdan yalıtılmasına neden olurken bazılarına göre tam tersine, sosyal katılımı arttırmaktadır. Bu çalışmalara göre özellikle toplum tarafından damgalanmaya yol açtığı için gündelik yaşamda dile getirilemeyen sıkıntılar, özellikle kimliğin belirsizliği (anonimity) sayesinde, internet ortamında rahatlıkla ifade edilebilmektedir (Cotten, 2001).

Damgalanma toplumda ayrımcılığa, dışlanmaya ve utanç duygusunun yaşanmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle damgalanmış hastalıklara sahip olanlar hastalıklarını çevrelerinden saklayabilmektedirler. Öyle ki damgalanmaya neden olabilecek hastalıklara maruz kalanlar, sağlık hizmetleri ve sağlık eğitimi gibi uygulamalardan da kaçınabilmektedirler. Söz konusu hastalıklara çeşitli fiziksel engellere neden olan rahatsızlıklar, psikolojik rahatsızlıklar, işitme engeli gibi sosyal yalıtıma neden olabilen çeşitli duyu organı rahatsızlıkları, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ya da idrar kaçırma gibi utanca yol açabilecek belirtilere sahip rahatsızlıklar örnek verilebilir. Bu gibi hastalıkları olanlar için internet vasıtasıyla sağlıklarına ilişkin konularda uzmanlara soru sormak ve tedavi yöntemlerini öğrenebilmek son derece önemlidir (Berger ve ark., 2005).

Özellikle fiziksel engeli olan hastalar için de internet büyük bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Çünkü bu kişiler engellerinden dolayı zaman zaman sağlık hizmetlerinden yararlanmada sorun yaşayabilmektedirler (Conrad ve Stults, 2010: 183). İnternet, yürüme gibi engele sahip olan kişilerin evlerinden internet aracılığıyla doktorlarına ya da sosyal destek ağlarına ulaşmalarına olanak sağlayabilmektedir.

Fiziksel hastalıklara sahip kişilerin yanı sıra psikolojik hastalıkları olan kişiler de internetten faydalanmaktadır. Akıl hastalığı olan pek çok kişi, damgalanma kaygısı nedeniyle

gizli olarak psikiyatriklere ve akıl sağlığı kliniklerine başvurmaktadır. Onlara göre hastalıklarına yönelik online bilgi edinme psikiyatriste gitmekten daha az korkutucudur. Bu tür durumlarda da psikoterapi ve çeşitli tedavi hizmetleri online olarak sunulabilmekte ve hastalar bu yöntemlerle tedavi olabilmektedirler (Berger ve ark., 2005). Yine çeşitli psikolojik hastalıkları bulunan kişiler kendilerine benzer sağlık problemi yaşayanlarla ya da sağlıklı kişilerle yaşadığı sorunlar hakkında konuşarak kendilerini rahatlatılabilmektedirler.

İşitme engeli gibi sosyal yalıtıma neden olan kimi durumlarda da internet üzerinden iletişim kurmak ve sosyal destek sağlamak oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü işitme engeline sahip kişiler sözlü olarak iletişim kurma yeteneğinden yoksunlardır. Dünyada yaygın olarak görülen afazi, yani konuşamama hastalığına maruz kalanlar için de internet oldukça fayda sağlamaktadır. Bu kişiler uzak mesafelerde de olsa arkadaşlarıyla, diğer işitme engeli olanlarla ya da doktorlarıyla internet vasıtasıyla iletişim kurabilmektedirler (Yellowlees, 2008).

Cinsel yolla bulaşan hastalıklara sahip olanlar toplumsal damgalanmaya maruz kalabilmektedirler. Bu nedenle kişiler hastalıklarını başkalarından gizleyebilmektedirler. Cinsel yolla bulaşan hastalığa maruz kalanlar için de internet büyük bir önem taşıyabilmektedir. Bu tür hastalıklara maruz kalanlar, internet vasıtasıyla hastalıkları hakkında çeşitli bilgiler elde ederek, tedavi süreçlerini yönlendirebilmekte, yeni sosyal destek ağları edinebilmektedirler.

İnternet kullanımı kronik hastalığa sahip olan kişilere de büyük fırsatlar sağlayabilmektedir. Kronik hastalığa sahip olan kişiler de hastalıklarıyla sürekli olarak mücadele etmek durumundadırlar. Bu hastalar kendilerine benzer sağlık problemleri yaşayanlarla iletişim kurmak, sosyal destek sağlamak ve hastalık deneyimlerini paylaşmak için internet kullanmaktadırlar (Kayabalı, 2011: 17).

İnternetteki sosyal destek gruplarında genellikle oldukça az negatif, kötü niyetli ve düşmanca tavırlar sergilenmektedir. Ancak bu tür gruplarda üyeler arasında yanlış bilgilendirmeler de olabilmektedir. Yine bu tür gruplar üyelerinde bağımlılık etkisi yaratabilmektedirler (Cotten, 2001). Bu nedenle kişilerin bu tür gruplara bilinçli olarak katılmaları ve kendi sağlıklarını olumsuz yönde etkileyecek olan sosyal destek ağlarından uzak durmaları gerekmektedir.

4.4. Tıbbi Bilginin Küreselleşmesi ve Hekim Otoritesinin Azalması

Modern dönemde hastalık üzerinde büyük bir korkunun olması, modern tıbbın uygulayıcılarına, yani hekimlere büyük bir güç vermiştir. Bu sayede hekimler yeni hastalıklar icat etmeye başlamış ve icat ettikleri hastalıklara yönelik olarak geliştirdikleri yeni tedavi yöntemlerini satmışlardır. Bir başka deyişle modern tıp beden ve sağlık üretmeye başlamış, insanları sadece organ ve bedene indirgemıştır (Fox, 1998: 30; Man ve Balcı, 2006). Zola'ya (1994) göre modern tıp gündelik yaşamın önemli bir kısmını kendi alanına çekip sağlık ve hastalık kavramlarını insan varlığının en önemli parçaları gibi göstererek iktidarını güçlendirmiştir.

Bilgi çağından önce sağlık bilgisinin tek sahibi hekimlerdir. Bu dönemde hastanın rolü doktoru dinleyip, dediklerini yerine getirmesidir. Ancak internet kullanımıyla birlikte hekim ve hastanın rolü asla geri dönmeyecek şekilde değişime uğramıştır. Artık sayısız internet sitesi

hastalıkların tüm detayları ile ilgili bilgiler vermektedir. Bu durum sadece temel bilgiler için geçerli değildir. Hastalıkla ilgili son gelişmeler, farklı tedavi yöntemleri konusunda bilgi edinmek oldukça kolay hale gelmiştir (Akerkan ve Bichile, 2004; Lee, 2008). Bu nedenle geçmişte ilk olarak hekimlere başvuran hastalar, bilgi çağıyla birlikte günümüzde ilk olarak internete başvurabilmektedirler.

Sağlık bilgisinin internet vasıtasıyla yayılması çoğulcu, demokratik ve küresel bağlamda sonuçlar doğurmuştur. İnternet sağlık bilgisinin küreselleşmesine neden olmuştur. Aynı zamanda da sağlık bilgisi tüketilir hale gelmiştir. Bu sayede sadece tıbbi bilgi değil, diğer alternatif tıp bilgileri de yaygınlaşmıştır (Hardey, 2001). İnternet vasıtasıyla kullanıcılara pek çok tıbbi bilginin verilmesi, bireylerin kendi sağlıkları üzerinde kontrol sağlamalarına neden olmuştur (Conrad ve Stults, 2010: 182).

Günümüzde hastalıklara tanı koyan bilgisayar programları bile ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunların doktorların yerini almaları söz konusu değildir, ancak bilgisayarların tanı koyma bakımından oldukça önemli bir konuma sahip olduğu ifade edilebilir. “kendi kendinin doktoru ol” testlerinde hamilelik, şeker hastalığı, yüksek tansiyon, kolesterol gibi sağlık sorunlarına yönelik testler yapılabilmektedir (Ritzer, 2011: 162). Böylece insanlar ne tür hastalıklara yatkın olabilecekleri konusunda bilgi edinebilmektedirler.

Bilgi çağında internet kullanımıyla birlikte kişiler kolaylıkla sağlık bilgisine ulaşabilmekte, kendi kendilerine ön tanı koyabilmekte, doktor dışında diğer kişiler ya da hastalarla görüşerek tedavilerine yönelik çeşitli kararlar alabilmektedirler. Geçmişe oranla kişilerin hastalıklar konusunda bu denli bilgiye sahip olmaları, kendi kendilerinin doktoru olmaları ve doktor dışındaki diğer kişilerin hasta kişiyi yönlendirebilmesi, hekimlerin otoritesinin azalması anlamına gelebilmektedir. Çünkü geçmişte bir kişinin hasta olup olmadığı konusunda karar veren ve hasta kişinin tedavisini tek başına üstlenen hekimin yerini hasta kişilerin kendisi ve internet vasıtasıyla edindikleri sosyal destek ağları almıştır. Bu anlamda bilgi çağına geçiş ve internetin yaygın olarak kullanılması sonucunda doktor otoritesinin sarsıldığı söylenebilir.

İnternet kullanımının doktor otoritesini sarsması çeşitli problemleri de beraberinde getirebilmektedir. Sağlık profesyonelleri sağlıkla ilgili bilgilere sahiptir. Dolayısıyla ilk olarak insanlara hastalıkları önleyici tavsiyelerde bulunarak, kendilerine ifade edilen hastalık belirtilerine göre hastalığın gidişatına yönelik bilgiler vermektedirler. İkinci olarak da fiziksel muayene, kan testleri, reçeteler, tedaviler gibi bir dizi etkinliklerde bulunmaktadır. Ancak internet sadece ilk kategorideki hizmetleri sunabilmekte, ikinci kategorideki hizmetleri ise nadiren sağlayabilmektedir (Lee, 2008). İnternet aracılığıyla gerçekleştirilen teşhis ve tedavinin, çoğu zaman fiziksel muayene ve tetkik gibi uygulamalardan yoksun olduğu için tam olarak güvenli olduğu söylenemez. Bu nedenle Blumenthal’a göre (Akt. Conrad ve Stults, 2010: 186) sağlıkla ilgili internet üzerindeki etkileşim hekimin hasta üzerindeki otoritesini azaltacaktır. Ancak bu durum uzman hekimin fonksiyonunun ve gücünün tamamen yok olmasına izin vermeyecektir.

5. Sonuç ve Tartışma

Tüm toplumlar için geçerli olmasa da genel olarak toplumların ilkel, tarım, sanayi ve bilgi toplumu aşamalarından geçtikleri söylenebilir. Ancak bu geçişlerde toplumlar arasında bir eşitlik söz konusu değildir. Bu eşitsizlikler bölgesel düzlemde olabildiği gibi bireysel düzlemde de yaşanabilmektedir.

Toplum biçimlerinin değişmesi pek çok toplumsal olgunun da değişmesini beraberinde getirmiştir. Bu olgulardan biri de sağlık olgusudur. Özellikle sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte sağlık ve hastalığa verilen anlamlar, sağlık ve hastalık davranışları, hekim- hasta ve hasta- hasta arasındaki ilişkiler ve iletişim şekilleri değişmiş, modern tıpla birlikte giderek güçlü hale gelen hekim otoritesi sarsılmış, yeni sosyal destek ağları ortaya çıkmış, tıbbi bilgi küreselleşmiştir.

Sanayi toplumunda modern tıp oldukça gelişmiş ve doktorlar büyük bir güce sahip olmuşlardır. Ancak bilgi toplumu aşamasına geçilmesi ve özellikle internet kullanımının hızla yaygınlaşması ile birlikte sağlık bilgisi sağlık profesyonelleri dışındaki kişilerin de kolayca ulaşabilecekleri bir hal almıştır. Ancak bu bilgilere erişmenin sağlığı olumlu ve olumsuz olarak etkilediğini ifade etmek gerekmektedir. Çünkü internet aracılığıyla edinilen bilgilerin her zaman güvenilir olduğu söylenemez. Yine her hastalık bulgusu her insan için aynı anlamı taşımayabilmektedir.

Bilgi toplumuna geçiş ve internet kullanımının giderek yaygınlaşmasıyla birlikte hekim ve hasta arasındaki ilişki, hekimin aktif, hastanın pasif olduğu süreçten, hastanın da aktif olduğu bir sürece girmiştir. Çünkü artık hekim dışındaki kişiler de sağlık bilgilerine kolayca erişebilmektedirler. Yine bu dönemde hem hastaların hem de hekimlerin yüz yüze iletişim şekline internet yoluyla iletişim şekline geçebilmektedirler. Bu nedenle internet kullanımının birbirine uzak coğrafi bölgelerde yaşayan hekim ve hastalar arasında iletişim kurulmasına ortam sağladığı söylenebilir.

Bilgi toplumunun ortaya çıkışı ve internetin yaygınlaşması ile yeni sosyal destek ağları da ortaya çıkmıştır. Böylece fiziksel, ruhsal ve sosyal anlamda hastalık sahibi olanlar sanal bir ortamda iletişim kurarak bu yolla edindikleri bilgilere göre tedavi süreçlerini sürdürmeye başlamışlardır. Bu çağda ortaya çıkan sosyal destek ağlarının son derece önemli olduğu söylenebilir. Çünkü internet vasıtasıyla hasta ve hastalıklar özel alandan kamusal alana geçmiştir.

Bilgi toplumunda internetin önemi tartışılmazdır. İnternet aracılığıyla kişiler kendi sağlıklarına ya da yakınlarının sağlıklarına yön verebilmektedirler. Bu anlamda internetin sağlık düzeyini artırma yönünde önemli katkılar yaptığı söylenebilir. Ancak internet kimi zaman sağlık üzerinde olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına da neden olabilmektedir. Sağlık bilgisine ulaşmak ve tedavileri yönlendirmek için internet oldukça önemli bir konuma gelmiştir, ancak yine de internetin ya da diğer kitle iletişim araçlarının tamamen hekimlerin yerine geçeceğini söylemek mümkün değildir.

Kaynakça

- Akerkar, S. M., Bichile, L. S. (2004), "Doctor Patient Relationship: Changing Dynamics In The Information Age", *Journal of Postgrad Medicine*, 50: 2, s. 120-122.
- Arklan, Ü., Taşdemir, E. (2008), "Bilgi Toplumu ve İletişim: Bilginin Yayılması Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve İnternet", *Selçuk İletişim*, 5: 3, s. 67-80.
- Berger, M., Wagner, T. H., Baker, L. C. (2005), "Internet Use and Stigmatized Illness", *Social Science and Medicine*, 61, s. 1821-1827.
- Cline, R. J. W., Haynes, K. M. (2001), "Consumer Health Information Seeking on The Intenet: The State Of The Art", *Health Education Research*, 16: 6, s. 671-692.
- Conrad, P., Stults, C. (2010), "The Internet and The Experience of Illness", *Handbook Of Medical Sociology*, Ed. Chloe E. Bird, Peter Conrad, Allen M. Fremont and Stefan Timmermans, Tennessee: Vanderbilt University Press. Sixth Edition. S. 179-191.
- Cotten, S. R. (2001), "Implications of Internet Technology for Medical Sociology in the New Millennium", *Sociological Spectrum: Mid- South Sociological Association*, 21: 3, s. 319-340.
- Ercan H. ve Çok, F. (2007). "Gençlerin İnternet Ortamında kurdukları İlişkiler", *Popüler Kültür ve Çocuk*, Ed. N. Ahioglu ve N. Güney, Ankara: Dipnot Yayınları, s. 37-70.
- Fox, N. (1998), "The Promise of Postmodernism for he Sociology of Health and Medicine", Ed. Graham Scambler and Paul Higgs, *Modernity, Medicine and Health*, London: Routledge. S. 29-45.
- Giddens, A. (2012), *Sosyoloji*, Çev. Muttalip Özcan, Yay. Haz. Cemal Güzel, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Hardey, M. (2001), "E- health: The Internet and The Transformation of Patients Into Consumers and Producers of Health Knowledge", *Communication & Society*, 4:3, s. 388-405.
- Kassirer, J. P. (2000), "Patients, Physicians, and The Internet", *Health Affairs*, 19, No: 6, s. 115-123.
- Kayabalı, K. (2011), "İnternet ve Sosyal Medya Evreninde Sağlık", *İstanbul Kültür Üniversitesi Dergisi*, Sayı: 25. S. 14-20.
- Kumar, K. (2010), *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Lee, C. J. (2008), "Does The Internet Displace Health Professionals ?", *Journal of Health Communication*, 13: 450-464.
- Macdonald, E. (2004), "Conclusion and Future Directions", *Difficult Conversations in Medicine*, Ed. Elisabeth Macdonald, New York: Oxford University Press. s. 178-182.
- Maigret, E. (2012), *Medya ve İletişim Sosyolojisi*, (Çev. Halime Yücel), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Man, F., Balcı, A. (2006), "Postmodern Dönemde Modern Bir Pratik Olarak Sağlık", *Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, Kocaeli Üniversitesi, 3-5 Kasım 2006.
- Ritzer, G. (2011), *Toplumun McDonaldlaştırılması*, Çev. Şen Süer Kaya, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Saygılı, S., Erdal, M. (2001), "Yeni Teknolojilerin Sağlık Sektöründeki Etkileri ve İnternet Kullanımı", *Güncel Eczacılık*, Sayı:98, s.15-18.
- Tekeli, İ. (2005), "Bilgi Toplumuna Geçerken Farklılaşan Bilgiye İlişkin Kavram Alanı Üzerinde Bazı Saptamalar", *Bilgi Toplumuna Geçiş Sorunsallar/ Görüşler/, Yorumlar/Eleştiriler ve Tartışmalar*, Der. İ. Tekeli, S. Ç. Özoğlu, B. Akşit, G. Irzık, A. İnam, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları. 2. Baskı. S. 15-46.
- Tekin, A., Kaya, E., Demirel, M., Ö. Yazıcı, S. (2009), "Güçlendirme Bağlamında İnternetin Hasta-Hekim İlişkilerine Etkisi", *Selçuk İletişim*, 6:1, s. 23-36.
- Turner, B. (2011), *Tıbbi Güç ve Toplumsal Bilgi*, Çev. Ümit Tatlıcan, Bursa: Sentez Yayınları.
- Yellowlees, P. (2008), *Your Health İn The Information Age-How You And Your Doctors Can Use The Internet To Work Together*, Bloomington: iUNIVERSE.
- Zola, Irving I. K. (1994), "Sağlık ve Köreltici Tıp", İllich, I., Mcknight, J., Caplan, J., Shaiken, H., Profesyoneller İktidarı, Çev. Cevdet Cerit, İstanbul. Pınar Yayınları.
- <http://www.socialtouch.com.tr/%E2%9E%A8-turkiyede-internetin-saglik-amacli-kullanimi/> Son erişim tarihi 03.04.2015.